

โครงการ“ ร่วมสนองพระราชปณิธาน โครงการเสริมธาตุเหล็ก เพื่อให้เด็กสุขภาพดี ที่โรงเรียนตำรวจ
ตระเวนชายแดน” เพื่อเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาส
ที่ทรงเจริญพระชนมายุ ครบ 4 รอบ ในปี 2546

นางอุทุมพร สิทธิสิงห์, นางบุญเดือน วรรณศรี
กองโภชนาการ กรมอนามัย ถนนพยุหะ 11000

การดำเนินงานครั้งนี้ เป็นการดำเนินงานแบบสหสาขาวิชาการ (Multidisciplinary Action research) ระหว่างกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรมอนามัย และกรมควบคุมโรค โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อลดความชุกของโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ในเด็กนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1-6 ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในปี พ.ศ. 2546 ให้เหลือครึ่งหนึ่งของความชุกในปี พ.ศ. 2544 โดยมีกิจกรรมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับ ครูใหญ่ครูพยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ ก่อนการดำเนินโครงการ และมีกิจกรรมเสริมยาเม็ดธาตุเหล็ก ส่งเสริมการบริโภคอาหารที่อุดมด้วยธาตุเหล็ก และการควบคุมพยาธิในกลุ่มเป้าหมาย

จากการสุ่มสำรวจโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ในปี พ.ศ. 2544 ในโรงเรียน 14 แห่ง ในเด็กนักเรียน 1,317 คน (ร้อยละ 69.8ของนักเรียนทั้งหมดในโรงเรียน 14 แห่ง) พบว่ามีภาวะปกติ จำนวน 1,265 คน (ร้อยละ 96.0) มีภาวะพร่อง/ขาดเหล็ก (Ferritin < 30 mcg/dl) จำนวน 47 คน (ร้อยละ 3.6) ไม่พบผู้ที่มีภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (Hemoglobin ต่ำกว่าเกณฑ์ + Ferritin < 30 mcg/dl) และพบมีโลหิตจางจากสาเหตุอื่น (Hemoglobin ต่ำกว่าเกณฑ์ + Ferritin \geq 30 mcg/dl) จำนวน 5 คน (ร้อยละ 0.4) นอกจากนี้ กรมควบคุมโรค จากการสุ่มตรวจอุจจาระเด็กนักเรียน 1,426 คน พบเป็นพยาธิ 380 คน (ร้อยละ 26.6) โดยเป็นพยาธิปากขอ 240 คน (ร้อยละ 16.8)

จากการสุ่มสำรวจโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กในปี พ.ศ. 2546 ในโรงเรียน 16 แห่ง ทำการสุ่มสำรวจเด็กนักเรียน 1,209 คน (ร้อยละ 59.6 ของนักเรียนทั้งหมดในโรงเรียน 16 แห่ง) พบว่ามีภาวะปกติ จำนวน 1,178 คน (ร้อยละ 97.4) มีภาวะพร่อง/ขาดเหล็ก (Ferritin < 30 mcg/dl) จำนวน 12 คน (ร้อยละ 1.0) ไม่พบผู้ที่มีภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (Hemoglobin ต่ำกว่าเกณฑ์ + Ferritin < 30 mcg/dl) และมีโลหิตจางจากสาเหตุอื่น (Hemoglobin ต่ำกว่าเกณฑ์ + Ferritin \geq 30 mcg/dl) จำนวน 18 คน (ร้อยละ 1.5) จากการตรวจอุจจาระเด็กนักเรียน ในโรงเรียน 60 แห่ง ในเด็กนักเรียน 5,617 คน โดยกรมควบคุมโรค พบเป็นพยาธิ 1,057 คน (ร้อยละ 19.3) โดยเป็นพยาธิปากขอ 349 คน (ร้อยละ 6.2)

จากการสำรวจโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ในปี พ.ศ. 2544 พบว่าจากโรงเรียนทั้งหมด จำนวน 177 แห่ง มีการสำรวจ ๗ จำนวน 164 แห่ง (ร้อยละ 92.6) และในจำนวนนักเรียนทั้งหมด 20,427 คน มีการสำรวจ ๗ จำนวน 17,062 คน (ร้อยละ 83.5) พบโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (Hematocrit ต่ำกว่าเกณฑ์) จำนวน 1,452 คน (ร้อยละ 8.5) โดยจำแนกเป็นภาคกลาง ตะวันออกเฉียงเหนือ เหนือ และใต้ ร้อยละ 9.1, 7.3, 7.0 และ 9.8 ตามลำดับ และจำแนกตามเชื้อชาติไทย ไทย-กะเหรี่ยง ไทย-พม่า กะเหรี่ยง ลีซอ ม้ง อีก้อ ลัวะ เข้า มูเซอ มูเซอ-จีน อพยพ กะเหรี่ยง-ม้ง และไทยใหญ่ ร้อยละ 9.2, 7.8, 8.7, 6.5, 4.7, 10.4, 1.7, 12.5, 5.6, 0.9, 0, 7.1 และ 12.5 ตามลำดับ

จากการสำรวจโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ในปี พ.ศ. 2546 พบว่าจากโรงเรียนทั้งหมด จำนวน 183 แห่ง มีการสำรวจ ๗ จำนวน 167 แห่ง (ร้อยละ 91.2) และในจำนวนนักเรียนทั้งหมด 20,332 คน มีการสำรวจ ๗ จำนวน 17,110 คน (ร้อยละ 84.2) พบโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (Hematocrit ต่ำกว่าเกณฑ์) จำนวน 1,254 คน (ร้อยละ 7.3) โดยจำแนกเป็นภาคกลาง ตะวันออกเฉียงเหนือ เหนือ และใต้ ร้อยละ 7.8, 7.2, 3.7 และ 10.2 ตามลำดับ และจำแนกตามเชื้อชาติไทย ไทย-กะเหรี่ยง ไทย-พม่า กะเหรี่ยง ลีซอ ม้ง อีก้อ ลัวะ เข้า มูเซอ มูเซอ-จีนอพยพ และไทยใหญ่ ร้อยละ 8.6, 0.9, 9.5, 1.2, 0, 3.7, 4.5, 2.8, 25.0, 1.7, 0 และ 2.4 ตามลำดับ

จากผลการสำรวจโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ในปี พ.ศ. 2544 จำนวนโรงเรียน 164 แห่ง และ พ.ศ. 2546 จำนวนโรงเรียน 164 แห่ง พบความชุก ดังนี้

		ปี 2544	ปี 2546
ความชุก	0	19.5	29.9
	<5	22.6	18.6
	5-9	21.3	22.2
	10-14	17.1	13.2
	15-19	7.9	7.2
	>=20	11.6	9.0

ในจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 184 แห่ง ในปี พ.ศ. 2546 (หลังการดำเนินงาน) และในปี พ.ศ. 2544 (ก่อนการดำเนินงาน) เปรียบเทียบกับความชุกของโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ดังนี้

- ไม่มีความชุกก่อนและหลังการดำเนินงาน จำนวน 13 แห่ง (ร้อยละ 7.1)
- ความชุกลดลงจากเดิมจนหมดไป 31 แห่ง (ร้อยละ 16.8)
- ความชุกลดลงมากกว่าหรือเท่ากับครึ่งหนึ่ง จำนวน 26 แห่ง (ร้อยละ 14.1)
- ความชุกลดลงแต่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง จำนวน 25 แห่ง (ร้อยละ 13.6)
- ความชุกเท่าเดิม 7 แห่ง (ร้อยละ 3.8)
- ความชุกเพิ่มขึ้น 41 แห่ง (ร้อยละ 22.3)
- ความชุกเพิ่มขึ้นจากที่ไม่มีความชุก จำนวน 13 แห่ง (ร้อยละ 7.1)
- ไม่มีข้อมูลเปรียบเทียบ จำนวน 28 แห่ง (ร้อยละ 15.2)

จากการเปรียบเทียบดังกล่าว พบโรงเรียนที่มีความชุกหลังการดำเนินงาน ในปี 2546 มีความชุกลดลงมากกว่าและเท่ากับครึ่งหนึ่งของความชุก ในปี 2544 ความชุกลดลงจนหมดไป รวมทั้งไม่มีความชุกก่อนและหลังการดำเนินงาน รวมร้อยละ 38.0 ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ทำการประเมินผลการดำเนินงาน โดยการส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียน 183 แห่ง โดยผู้ตอบแบบสอบถามเป็นครูใหญ่และครูพยาบาล ซึ่งตอบแบบสอบถามกลับมา 118 แห่ง (ร้อยละ 64.5) พบว่า มีความพึงพอใจในการดำเนินงานครั้งนี้ คือ “เด็กที่ขาดธาตุเหล็ก จะมีลักษณะมีเลือดฝาดดีขึ้น นักเรียนมีความกระฉับกระเฉง สนใจเรียน และสุขภาพแข็งแรง” นอกจากนี้ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้จัดประกวดเรียงความและภาพวาด ในเรื่องการควบคุมและป้องกันโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก สำหรับครูและนักเรียนเป็นการ เป็นการกระตุ้นให้มีการหาความรู้และถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว ในระหว่างครูและนักเรียน

โดยสรุปยังคงพบเด็กนักเรียนที่มีภาวะโลหิตจางอยู่ จึงควรหามาตรการการเสริมธาตุเหล็ก ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป และติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น ในการจัดหาและส่งเสริมการบริโภคอาหารที่อุดมด้วยธาตุเหล็ก และส่งต่อเด็กนักเรียนที่ยังพบโลหิตจาง หลังการเสริมยาเม็ดธาตุเหล็ก เพื่อส่งตรวจและรับการรักษาที่ถูกต้องต่อไป
